

СВЕТОСТ И БОГОСЛУЖЕЊЕ ЦРКВЕ¹

Панајотис Ј. Скалтис*
Теолошки факултет
Аристотеловој
универзитету у Солуну

Апстракт: У раду су разматрани хришћанско бојослужење и свештошћински животи као простор и начин освећења човека, које се одвија захваљујући благодатном дејству Духа Светог. Први важан моменат у овом истраживању представља преиспитување везе литургијског простора или бојослужбеног места са благодатним животом човека. Поштом, човеково освећење и усавршавање бивају сапледани у светлу молитве. Наиме, бојослужења дневног круга као предањски образац молитвеног живота појединца и заједнице, самим својим садржајем указују на освећење као циљ хришћанског живота. Штавише, као фундаментални чинилац у догађају освећења препознајемо су Свете тајне Цркве, кроз које се благодат Светог Духа низводи на човека и даје му силу и могућност истинитог хришћанског начина постојања. Коначно, јасно је закључено да свештост, будући искуство Цркве као заједнице али и свакој њеној члана појединачно, не може бити разумевана изван оквира два темељна чиниоца – свакодневне бојослужења као простора одвијања молитве и Светих тајни Цркве.

Кључне речи: бојослужење, свештост, храм, свете тајне, бојослужења дневног круга, освећење.

Увод

Зближавање са Богом у Духу Светом и Христовим искупитељним делом у свету, остварује се на најбољи могући начин у богослужењу. Свети храм као место сабирања „на једно место“,² молитва у њеном личном и заједничком изразу као „непрекидно и неућутно дело“³ и непрестано приношење Богу,⁴ последовања дневног круга, празници и свето-

* p.skaltsis@yahoo.gr.

¹ Реч је о ауторизованој верзији предавања, одржаног на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, 28. октобра 2022. године.

² Дап. 2, 1; 1. Кор. 11, 20.

³ Συμμεῶν Θεσσαλονίκης, Διάλογος ἐν Χριστῷ κατὰ πάσων τῶν αἰρέσεων καὶ περὶ τῆς μόνης πίστεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῶν ἱερῶν τελετῶν τε καὶ μυστηρίων..., 293, PG 155, 537A.

⁴ 1. Сол. 5, 17.

тајински живот, негују литургијски етос и светост. Они, дакле, удахњују у њега дух славословља и благодарности, уче га да бди у вери и молитви, просветљују његов унутрашњи свет и вежбају га у љубави, чинећи га причасником Божијим и човековим. У благодатном простору Светог богослужења, према тврђењу архимандрита Георгија, „човек може да се накалеми на богочовечански живот и овај живот затим може да преобрази све сегменте његове свакодневице“.⁵

Треба пре свега нагласити да свети храм има нарочити значај за савршавање свих свештених радњи, али и за духовно усавршавање „новог“⁶ човека у Христу. Такође, подразумева се да молитва може да се врши на сваком месту јер „Свевишњи не живи у рукотвореним храмовима“⁷ и „свако је место корисно за молитву“.⁸ Чињеница је ипак, да се храм као грађевина развио имајући за критеријум поредак богослужења, да би тек с временом био разумеван кроз благодатна и еклисиолошка одређења. Отуда, храм није само трем и застрта горња одаја, где се збила Тајинствена вечера⁹ и где се на дан Педесетнице ученици „испунише Духа Светога“.¹⁰ Штавише, он је и Дом Божији, где се верници окупљају као „Црква Бога живог“,¹¹ а такође и Храм Божији, где му „служе дан и ноћ“.¹² Уопште узевши, према запажању о. Александра Шмемана, „у животу древне Цркве, идеја храма била је подређена идеји Цркве и изражавала се кроз категорије евхаристијске еклисиологије“.¹³ Ово засигурно значи истицање Светога храма као места сабирања и упражњавања благодатног живота.

О вези литургијског места са благодатним животом човека опширније се говори у отачком и литургијском предању. Када Ориген говори

⁵ Γεωργίου (Ἀρχιμ.), „Ὁ ἄνθρωπος ὃν λειτουργικό“, Ὁ Ὅσιος Γρηγόριος, περίοδος Β', 4 (1979): 31–35: 34.

⁶ Кол. 3, 10.

⁷ Дап. 7, 48.

⁸ Μάρκου Εὐγενικοῦ, *Εξήγησις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας*, PG 160, 1165B.

⁹ Мт. 26, 26–29; Мк. 14, 22–25; Лк. 22, 19–20; 1. Кор 11, 23–26.

¹⁰ Дап. 2, 4.

¹¹ 1. Тим. 3, 15.

¹² Отк. 7, 15. О вези земаљског и небеског храма у Откривењу Јовановом, види: Ιωάννου Γ. Σκιαδαρέση, *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Ερμηνευτικά καὶ Θεολογικά Μελετήματα Α'* [Βιβλική Βιβλιοθήκη 35] (Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 2005), 91–93 и 165–172; Σωτήριος Σ. Δεσπότης, *Ἡ ἐπουράνια Λατρεία στὰ κεφάλαια 4–5 τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννη* (Wiesbaden, 2000), 47–68.

¹³ Ἀλέξανδρος Σμέμαν, *Ἡ Ἐκκλησία προσευχομένη. Εἰσαγωγή στή λειτουργική θεολογία, μετάφραση-ἐπιμέλεια: Δημήτριος Τζέρπος* (Ἀθήνα: „Ἀκρόιτας“, 2003), 146. Видети и: Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ, *Ἡ θεολογική μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς Λατρείας* (Ἀθήνα: „Ἀρμός“, 2019), 99. Опширније о литургијској и богословској димензији храма видети: Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη, *Ὁ Χριστιανικός Ναός. Λειτουργική καὶ θεολογική θεώρηση* (Θεσσαλονίκη, 2007).

да човек тражи „место за поклоњење Богу... [питајући се, *ѱрим. ѱрев.*] које је то место?“, ¹⁴ долази Свети Василије Велики како би нагласио да је најприкладније место за молитву оно где дише Дух Свети. ¹⁵ За Цркву је ово место храм, као простор пројављења светих тајни ¹⁶ и „небо на земљи“, ¹⁷ где верни живе Царство Божије као „праведност и мир и радост у Духу Светоме“. ¹⁸

1. Светост у светлу личне и заједничке молитве у Цркви

У складу са претходно реченим, благодатни живот такође не може бити поиман изван праксе и дејства молитве, како личне тако и заједничке. Из Новог Завета сазнајемо да је молитва стална и непрекидна. ¹⁹ У отачкој мисли нарочито се говори о благодатном и духовном карактеру молитве, о очишћењу које она даје срцу и уопште о значају који има као извор „духовних мисли и божанских промисли“. ²⁰ Ако ниси задобио дар молитве, пише Свети Нил Подвижник, „ти седи [на молитву, *ѱрим. ѱрев.*] и примићеш“. ²¹ Човек који се моли, према речима професора Георгија Мандзаридиса, „налази благодатно познање Бога и његово јединство. Тако продире и у подсвесни или несвесни простор самога себе, просветљујући га божанском светлошћу“. ²² У овом смислу молитва се истиче као духовна функција ²³ и „зерцало“, ²⁴ односно огледало духовног стања човека. ²⁵

¹⁴ Ὁριγένους, *Εἰς Τερεμίαν, Ὁμιλία Ζ'*, 3, PG 13, 333C. Видети и: Κωνσταντίνου Μ. Φούσκα, *Ἡ ἀτομικὴ προσευχὴ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλλήνων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μέχρι τοῦ Δαμασκηνοῦ* (Ἀθῆναι, 1982), 277.

¹⁵ „... жртва хвале. А на ком ли то месту њу узносимо, ако ли не у Духу Светоме? ... Тако да је Дух уистину место светих, а светитељ је место блиско Духу... чинећи га својим храмом“ (Βασελίου Μεγάλου, *Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, Κεφ. ΚΣ', 62, PG 32, 184A).

¹⁶ Χάνς-Γιοακίμ Σούλτς, *Ἡ βυζαντινὴ Λειτουργία. Μαρτυρία πίστεως καὶ συμβολικὴ ἔκφραση, μετάφραση Δημήτριος Β. Τζέρπος* (Ἀθήνα: „Ἀκρίτας“, 1998), 128–130.

¹⁷ Γεωργίου Κωνσταντινινοῦ πόλεως, *Ἱστορία ἐκκλησιαστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία*, PG 98, 384B.

¹⁸ Рим. 14, 17. Види и: Α. Σμέμαν, *Ἡ λειτουργικὴ ἀναγέννηση καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία* (Λάρινα: „Σηματαῶρος“, 1989), 62.

¹⁹ 1. Сол. 5, 17.

²⁰ Συμεῶν Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ...*, 296, PG 155, 544D.

²¹ Νείλου Αββά, *Λόγος περὶ προσευχῆς*, ΠΖ', PG 79, 1185C.

²² Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανικὴ Ηθικὴ II* (Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 2004), 170.

²³ Μαντζαρίδη, *Χριστιανικὴ Ηθικὴ II*, 185.

²⁴ „Твоје стање ће ти открити твоја молитва; јер су они богослови показали да је она зерцало монаху“ (Ἰωάννου Σιναΐτου, *Κλίμαξ, Λόγος ΚΗ'*, PG 88, 1136C).

²⁵ Νικοδήμου Σκρέττα, *Ἡ νοερά προσευχὴ ἔκφραση ἀληθοῦς λατρείας Θεοῦ, μετὰ*

Μολитвено узношење човека Богу, као израз непрекидног помена, чисте љубави и слављења, дели се, како смо нагласили, на лично и заједничко. Прво је оно које бива у самоћи, „у клијети“.²⁶ За ово је задржан назив монолошка молитва или умна и „срдачна молитва“,²⁷ јер на темељу „пет речи“²⁸ (Господе Исусе Христе, помилуј ме) онај који се моли са тајанственог места вежба чистог срца, по изразу Светог Јована Лествичника, ум²⁹ да би га учинио пријемчивим за божанске дарове и погодним за боравак Христа.³⁰

Заједничка молитва је псалмима и химнама и песмама духовним³¹ „постојано“³² и „у Цркви“³³ слављење Тројичнога Бога „једним устима“³⁴ од стране свих верника. Почев још од првих времена хришћанства, уобличена су одређена времена молитве³⁵ која су најпре од три временом прерасла у седам према псаламским речима: „седам пута на дан хвалим те“,³⁶ али и како тумачи Свети Симеон Солунски: „... према броју дарова Духа“.³⁷ Последица дневног круга, како се она називају,³⁸ имају за циљ освећење времена и човековог живота. Будући да је њихов епицентар спасоносно дело Христово, поменуће аколутује представљају прилике за свакодневно духовно укрепење у борби против владара овога века.

Примера ради, на вечерњој служби, нарочито у молитвама које се читају испред Свете трпезе у току произношења Предначинатељног псалма, бива речи о просветљењу „наших срца на познање Твоје истине“ (друга светилнична молитва), о нашој љубави према Богу из свег срца (трећа светилнична молитва), о покајању „за наша зла“ (пета све-

συναγωγῆς κεμένωνων παλαιῶν καὶ νέων γερόντων [Σειρά: Κανονικά καὶ Λειτουργικά 2] (Θεσσαλονίκη: „Μυθονία“, 2006), 218.

²⁶ Мт. 6, 6.

²⁷ Νυχίου Προσβυτέρου Τεροσολύμων, *Πρός Θεόδουλον λόγος ψυχωφελής περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς κεφαλαϊώδης*, PG 93, 1481D. Реч је, наиме, о делу Исихија Синаита.

²⁸ 1. Кор. 14, 19.

²⁹ Ιωάννου Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, PG 88, 1133A.

³⁰ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ...*, 296, PG 155, 544D–545A. Видети и: Σκρέττα, *Η νοερά προσευχή ἔκφραση ἀληθοῦς λατρείας Θεοῦ*, 97–116, 211–250; Παναγιώτη Ι. Σκαλτσῆ, *Η παράδοση τῆς κοινῆς καὶ τῆς κατ' ἰδίαν προσευχῆς, μέ εἰδική ἀναφορά στό Ωρολόγιο τοῦ Θηκαρά* (Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 2008), 377–386.

³¹ „Него се испуњавајте Духом, говорећи међу собом у псалмима и химнама и песмама духовним“ (Еф. 5, 19–20). Видети и: Кол. 3, 16.

³² Дап. 2, 42.

³³ 1. Кор. 11, 18.

³⁴ Рим. 15, 6.

³⁵ Κλήμεντος Ρώμης, *Επιστολή πρὸς Κορινθίους Α'*, PG 1, 288A–289A.

³⁶ Пс. 119, 164.

³⁷ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ...*, 298, PG 155, 549C.

³⁸ Ιωάννου Μ. Φουντούλη, *Κείμενα Λειτουργικῆς*, Τεύχος Α'. „Ακολουθία τοῦ Νυχθημέρου“ (Θεσσαλονίκη, 1994).

тилнична молитва), о чувању благодаћу Пресветог Духа нашег живота неповређеним „од различних замки нечастивога“ (пета светилнична молитва), о узношењу молитве „као тамјана“ пред Богом и „као мири-са миомира“ (седма светилнична молитва), о нашем облачењу у оружје светлости зарад суочавања са сваким страхом ноћним и са „сваком ствари која иде по мраку“ (седма светилнична молитва).

На повечерју, како малом које се чита свакодневно, тако и великом које се поје у току Четрдесетнице пред Пасху, постоје „псалми и молитве побожности и исповедања, и за остављење и отпуштање прегрешења и да ноћ проведемо у миру, без маштања, неупрљани и неузнемиравани“.³⁹ Заједничка за оба повечерја молитва „Господу нашем Исусу Христу“, творевина Антиоха, монаха Пендекта, говори о насртајима страсти и распаљеним стрелама нечастивога, са којима се суочава „бодар ум, целомудрен разум, срце трезвено“. Молитва Преподобног Јефрема, „Госпode и Владико живота мога“, која се изговара на крају свих последовања дневног круга у току Велике четрдесетнице, говори о животу који се не одликује „духом лењости, мрзовоље, властољубља и празнословља“, већ „духом целомудрености, смиреноумља, трпљења и љубави“, дакле о животу истинском и светом.

На служби полуноћнице, почетни Педесети псалам иште опроштење грешнику и да „не одузме од њега Духа Светога, већ да га обнови у њему кроз смирење и скрушеност срца“.⁴⁰ У овом монашком последовању преовладава есхатолошки елемент и нада на васкрсење који надахњују благодатни живот, као и победничка песма Светој Тројици јер је, према речима Светог Симеона Солунског, „Она узрочник свега, и кроз Њу све остварујемо, и у свему се усавршавамо и очишћујемо“.⁴¹ За душу заплану страстима живота иште се милост Божија, да би била прихваћена што ће рећи „очишћена кроз покајање и исповест“.⁴²

Јутрење, као и остала последовања, упућује на догађаје божанског домостроја и искупитељног дела Христовог.⁴³ У овом оквиру се дефинише и благодатни живот верног који се моли и славослови „узрочника свега и Владику, Једнога у Тројици Бога свих... као почетак и крај сваког бића“.⁴⁴ У јутарњим светилничним молитвама, примера ради,

³⁹ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., 343, PG 155, 620CD.

⁴⁰ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., 306, PG 155, 557D.

⁴¹ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., 308, PG 155, 560D.

⁴² Молитва Светог Евстратија.

⁴³ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., 309, PG 155, 568B. Видети и: Πα-ναγιώτη Ι. Σκαλτσῆ, „Η θεολογία τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Νυχθημέρου“, у *Λειτουργικές μελέτες Ι* (Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς, 1999), 173.

⁴⁴ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., PG 155, 565B.

које су стални елемент и које свештеник чита „у себи“,⁴⁵ говори се о просветљењу очију нашег разума светлошћу Сунца правде да „не бисмо заспали у гресима на смрт“, и моли се да наш живот остане неповређен од сваког зла „печатом Твога Светога Духа“ (трећа светилнична молитва). Верни прибегавају милостивом и свемогућем Богу да би у нашим срцима засијала „светлост разума“⁴⁶ и како би сви наши поступци и сва наша осећања функционисали према чисто духовним принципима да бисмо „као по дану честито ходећи путем заповести Твојих, достигли у живот вечни“ (дванаеста светилнична молитва).

Часови су, по превасходству, „повезани са смислом који Црква даје теологији времена и са освећујућом улогом коју за човека може да има његово литургијско и вредносно коришћење“.⁴⁷ Први час је уводно последовање дана које има за циљ да наша дела и поступци задобију благослов Божији,⁴⁸ блиставост Божанске светлости и да „свако зло уклони од нас, а свакога добра да нас испуни“.⁴⁹ Трећи час савршава се „у славу Тројице“, али и „ради ниспослања у трећи час Пресветога Духа“.⁵⁰ Имамо, дакле, пројаву Светога Духа од кога и тражимо да се „Његова благодат настани и у нама“.⁵¹ Шести и девети час повезани су са Крстом и Смрћу нашег Господа.⁵² Два догађаја који нас свакодневно подсећају да нас, према Светом Симеону Солунском, „Христос ослободи од смрти“⁵³ зарад нашег спасења.⁵⁴ Он нам је даровао, како истиче поменути светитељ, „добро знамење, свој крст и васкрсење, кроз које беху постиђени непријатељи његови“.⁵⁵

⁴⁵ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., PG 155, 565D.

⁴⁶ Μάρκου Εὐγενικοῦ, *Ἐξήγησις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας*, PG 160, 1180D.

⁴⁷ Σκαλτσῆ, „Η Θεολογία τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Νυχθημέρου“, 174. Види и: Γεωργίου Μαντζαριδῆ, *Χρόνος καὶ ἄνθρωπος* (Θεσσαλονίκη: ἐκδ. Π. Πουρναρά, 1992).

⁴⁸ Μάρκου Εὐγενικοῦ, *Ἐξήγησις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας*, PG 160, 1181B.

⁴⁹ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., PG 155, 589B.

⁵⁰ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., PG 155, 552B.

⁵¹ Μάρκου Εὐγενικοῦ, *Ἐξήγησις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας*, PG 160, 1181. Види и: Δημητρίου Ἱερομονάχου Καββαδία, „Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴ θεία Λατρεία“ (Διπλωματική Ἔργασία, Θεσσαλονίκη, 2008), 69. У међучасу трећег часа, молитва говори о свакодневном искуству Духа Владоца, да бисмо просветљивани и руковођени Њиме држали божанске заповести, како бисмо се сећали присуства Божјег у људима, те да „не бисмо били обманјивани пропадљивим настрадама овога света“ већ да будућих блага „прижељкујемо наслађивање“.

⁵² Мт. 27, 46–50.

⁵³ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., PG 155, 592D.

⁵⁴ „Псалми пак, деветога часа [говоре нам, *прим. прев.*] за наше спасење [остварено, *прим. прев.*] кроз смрт Христову и умвртљење Светог Тела Његовог“ (Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., PG 155, 592C).

⁵⁵ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ*..., PG 155, 593A.

2. Светост у светлу светотајинског живота Цркве

Литургијска молитва, као разговор и заједница са Богом и са људима, савршава се у контексту светотајинског искуства. Отуда, просветљење и освећење човека бива постигнуто на најбољи начин учешћем, кроз Свете Тајне Цркве, у животу оваплоћеног, распетог и васкрслог Господа. Управо ово учешће се збива кроз материјалне ствари, али на један тајинствени и неизрецив начин. „Тајне, међутим“, пише Свети Григорије Палама, „управо тако се и називају, јер нису на просто оно видљиво, већ што је духовно и неизрециво“.⁵⁶ Тројични Бог, дакле, дарује кроз Свете Тајне изворе благодати Његове и човек силом Светог Духа, који даје живот,⁵⁷ постаје причасник ових дарова.⁵⁸

Говорећи подробније о вези светих тајни са светошћу живота, у наставку ћемо сажето поменути крштење, миропомазање и божанствену Евхаристију, који уводе човека у Цркву и чине га њеним живим и активним чланом, то јест духовним човеком.

Крштење, како истиче Свети Никола Кавасила, „даје биће и у целисти ухристовљење“.⁵⁹ Бивајући крштени, дакле, стичемо једну нову ипостас као хришћани и као чланови тајинственог Тела Христовог. Сам текст последовања свете тајне крштења и пре свега освећујућа молитва говори о „води освећења, очишћењу тела и духа, ослобођењу окова, опроштењу сагрешења, просветљењу душа, бањи поновног рођења, обновљењу духа, дару усиновљења, одећи нетрулежности, извору живота“. Освећена вода задобија препорађајућу силу и из ње избија један нови живот, човеков живот у Христу.⁶⁰ Догађа се оно што је било приликом првог стварања, када се Дух Божији „дизаше над водом“⁶¹ и када је био створен нови свет. Сада пак, крштењем „од Духа“⁶² и „одо-зго“,⁶³ рађа се нови човек.⁶⁴

⁵⁶ Γρηγορίου Παλαμά, *Ὁμιλία ΝΣΤ, Περί τῶν ἀγίων καί φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων...* (Αθήνησι: „Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων“, αὐξά (=1861)), 205.

⁵⁷ Јн. 6, 63.

⁵⁸ Νίκου Ματσούκα, „Τά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ἡ λόγος περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τοῦ κόσμου“, у *Ὁρθοδοξία-Ελληνισμός. Πορεία στήν τρίτη χιλιετία*, Β' τόμος (Ἅγιον Ὄρος: „Τεράς Μονῆς Κουτλουμουσίου“, 1996), 231–241.

⁵⁹ Νικολάου Καβάσιλα, *Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, I, 19, *Sources Chrétiennes* 355 (Nicolas Cabasilas, *La Vie en Christ*, tome I, livres I–IV) (Paris: Cerf, 2009), 94.

⁶⁰ Ἰωάννου Β. Κογκούλη, Χρήστου Κ. Οἰκονόμου, Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ, *Τό Βάπτισμα [Θεία Λατρεία καί Παιδεία 2]* (Θεσσαλονίκη: Ο.Χ.Α. „Λυδία“, 1992), 182.

⁶¹ Пост. 1, 2.

⁶² Јн. 3, 8.

⁶³ Јн. 3, 7.

⁶⁴ Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, „Τό Ἅγιον Πνεῦμα ἐν τῇ λειτουργικῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας“, у *Λειτουργικά θέματα Α (1–5)* (Θεσσαλονίκη, 1977), 80–81. Видети и: Παναγιώτης

Καρκτηριστικὴν спознаја тог новог човека јесте да сараспет⁶⁵ и сапогребен Христом⁶⁶ стиче нова чула и духовне критеријуме да би живео и ишао „у новоме Духу“.⁶⁷ Он на тај начин, према Василију Великом, користи крштење као „кочије ка небу, узрочника царства и благодат усиновљења“,⁶⁸ са стабилном, подразумева се, жељом да не следи погрешне изборе и греховна дела,⁶⁹ већ да делује и понаша се имајући у свом срцу свеоружје Светог Духа.⁷⁰

Силу за остварење живота у Христу даје миропомазање које, сходно Кавасилином тумачењу, „усавршава онога који се рађа“.⁷¹ У молитви светог мира која се чита након крштења молимо Бога да печатом дара Духа Светога сачува новопросветљенога „у његовом освећењу“ и да га утврди у православној вери. Чињеница да се свето миро прави од уља, али и многих других миомирисних вештастава симболизује, у складу са Светим Симеоном Солунским, „многосилност и различитост деловања и разнообразност харизми Духа, те миомир Његове светости“.⁷²

Треба истаћи да је Панајотис Нелас умесно запазио да „света тајна миропомазања представља Педесетницу сваког човека понаособ“.⁷³ Ово тврђење је изречено у смислу да Свети Дух активно ставља у свачијем срцу „првобитни печат“ и оно што је човек изгубио кроз свој преступ.⁷⁴ Енергијама Духа наша савест бива очишћена „од мртвих дела“.⁷⁵ Дух, дакле, посредује „уздасима неизрецивим“,⁷⁶ како бисмо се владали као духовни и облагодаћени људи,⁷⁷ у свему свети, са срцем испуњеним божанским врлинама а не зверским залима.⁷⁸

Ι. Σκαλτοῦ, „Η βαπτισματική ἀναγέννηση“, у *Λειτουργικές μελέτες Ι* (Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναφᾶς“, 2007), 44–48.

⁶⁵ Рим. 6, 6.

⁶⁶ Рим. 6, 4; Кол. 2, 12.

⁶⁷ Рим. 6, 6; 7, 6. Види и: Παναγιώτη Νέλλα, *Ζῶν Θεούμενον. Προοπτικές για μιὰ ὀρθόδοξη κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου* (Αθήνα: „Ἀρμός“, 2000), 134–138.

⁶⁸ Βασιλείου Μεγάλου, *Ὁμιλία ΙΓ'. Προτρεπτική εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα*, 5, PG 31, 433AB.

⁶⁹ Рим. 6, 6.

⁷⁰ Σκαλτοῦ, „Η βαπτισματική ἀναγέννηση“, 50.

⁷¹ Νικολάου Καβάσιλα, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, I, 19 (Sources Chrétiennes 355, 94). Видети и: Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδη, *Ὁρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ* (Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναφᾶς“, 2010), 23.

⁷² Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ...*, 65, PG 155, 229B.

⁷³ Νέλλα, *Ζῶν Θεούμενον*, 139.

⁷⁴ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ...*, 34, PG 155, 177C.

⁷⁵ Јев. 9, 14. Видети и: Νικολάου Καβάσιλα, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, III, 8 (Sources Chrétiennes 355, 244).

⁷⁶ Рим. 8, 6.

⁷⁷ Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος ἐν Χριστῷ...*, 33, PG 155, 248A.

⁷⁸ Νικολάου Καβάσιλα, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, III, 13 (Sources Chrétiennes 355, 250). Видети и: Γεωργίου Ν. Φιλία, *Μελέτες Ἱστορίας καὶ Θεολογίας τῆς Ὁρθόδοξου Λα-*

Храну, која је потребна како би се духовно развијао нови човек у Христу, даје божанствена Евхаристија која, према Кавасили, „овај живот и здравље одржава и чува“.⁷⁹ Неоспорно је да се без светотајинског живота и без учешћа у Светој Литургији и Тајни божанствене Евхаристије распада органско јединство трију светих тајни⁸⁰ и човек запада у духовни несклад. У складу са речима Јована Скиадаресиса, „Евхаристија нас позива да постојимо на Христов начин, бивајући ослобађани од свога ега ка једном животу давања за оно што лежи изван нас самих и што је Божија творевина и имовина. На тај начин, Тајна Евхаристије даје смисао тајни нашег постојања“.⁸¹

Верни који се причешћују васкрслим Христом имају осећај да, како наводи Свети Симеон Нови Богослов, „уистину бивају у целости Његови сутелесници и сродници... Ово пак постајући, бивају по благодати налик самом човекољубивом Богу и Владици нашем, пресаздани и обновљени...“⁸² Сав човек се, дакле, освећује нествореном благодаћу Божијом, док се евхаристијски Хлеб, према речима Светог Кирила Јерусалимског, „даје васцелом твом саставу на корист душе и тела“.⁸³ Тело и Крв Господња улази у наше удове и у овом смислу ми постајемо „христоносци“.⁸⁴ Благадаћу, а не по природи, ми бивамо једног „Духа са Љубљеним, Јединим кога Отац благоизволе“.⁸⁵

τρεῖς (Αθήνα: „Γρηγόρη“, 2002), 59–61; Καββαδία, „Τό Ἅγιο Πνεῦμα στή θεία Λατρεία“, 80–83; Γρηγορίου (Γερομονάχου), *Τό Ἅγιον Βάπτισμα — Σχόλια* (Αθήνα, 1989), 255–267; Αλέξανδρος Σμέμαν, *Ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος. Λειτουργική μελέτη τοῦ Βαπτίσματος*, μετὰφρ. Ἰωσήφ Ροηλίδης (Αθήνα: „Δόμος“, 2019), 101–154; Βασιλείου Θεομοῦ, *Τό ἐξεχασμένο μυστήριον. Ἐκκλησιολογικές συνέπειες τοῦ ἁγίου Χρίσματος* (Αθήνα: Γρηγόρη, 2003).

⁷⁹ Νικολάου Καβάσιλα, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, I, 19 (Sources Chrétiennes 355, 94).

⁸⁰ Μαντζαρίδη, *Ορθόδοξη πνευματικὴ ζωή*, 23.

⁸¹ Ἰωάννου Γ. Σκιαδαρέση, „Εὐχαριστιακὴ Ἀγωγή“, у *Λειτουργικὴ Ἀγωγή. Μυσταγωγῶν σου, Κύριε, τοὺς μαθητάς ἐδίδασκες λέγων*, Πρακτικά ΙΑ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων (Βόλος, 19–21 Ὀκτωβρίου 2009) (Αθήναι, 2010), 102.

⁸² Συμεὼν Νέου Θεολόγου, *Ἠθικός λόγος* I, 2 (Sources Chrétiennes 122 (Syméon le Nouveau Théologien, *Traité théologiques et éthiques*, tome I, Théol. I–III, Éth. I–III) (Paris: Cerf, 1966), 202.

⁸³ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, *Μυσταγωγικὴ Κατήχησις Ε'*, 15 (Sources Chrétiennes 126 (Cyrille de Jérusalem, *Catéchèses mystagogiques*, Introduction, texte critique et notes de A. P., traduction de P. P. revue et adaptée) (Paris: Cerf, 1966), 162. О овој теми говори и Свети Јован Дамаскин који истиче да се причешћујемо „на отпуштење грехова и живот вечни, и на заштиту душе и тела“ (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὀρθόδοξου πίστεως* IV, 13, PG 94, 1148A).

⁸⁴ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, *Μυσταγωγικὴ Κατήχησις Δ'*, 2 (Sources Chrétiennes 126, 136).

⁸⁵ Νικολάου Καβάσιλα, *Ἑρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας* 44, 5 (Sources Chrétiennes 4bis — Nicolas Cabasilas, *Explication de la divine liturgie*, S. Salaville — R. Bornert — J. Gouillard — P. Périchon) (Paris: Cerf, 1967), 254. Видети и: Δημητρίου Ι. Τσελεγγίδη,

3. Дар светости у светлу учешћа у богослужењу Цркве

Сви сегменти богослужења, али пре свега божанствена Литургија на којој се Светиње дају светима, учи нас да светост претпоставља богатство и искуство дарова Духа Светога. Ово искуство, заједно са аскезом и применом воље Божије, чисти и просветљује људско срце и чини га пријемчивим за благодат и освећење које дају Свете тајне. „Светима“, наглашава Свети Герман Цариградски, „назива оне који су очишћени од зле савести, и оне који имају искрену веру у Светиње“. Народ тим поводом исповеда и говори: „Један је свет, један Господ Исус Христос“. ⁸⁶

Свети Никола Кавасила придодaje светости динамички карактер на плану освећења и нераскидиво је везује за Светост Господњу, као и за учествовање од стране верних у Телу и Крви Његовој. Тако, дакле, свети су они који су усавршени у врлини, „али и сви они који стреме ка том савршенству, премда имају недостатке“. Нико не задобија освећење сам од себе, „јер ниједно људско дело није врлина, већ сви [задобијају, *прим. прев.*] од Њега и кроз Њега“. Ово значи да су верни свети као чланови Тела Богочовека Христа и због Њега Светог у коме удеоничаре и којим се причешћују у Тајни Тела и Крви. Сами Дарови нас, заправо, освећују. Ако се одсечемо и отпаднемо од Пресветога Тела, како истиче Свети Никола Кавасила, „узалуд окушамо од свештених Тајни, јер не прелази живот на мртве и одсечене удове“. ⁸⁷

На истом христоцентричном темељу заснива светост оних који приступају божанственој Евхаристији и Свети Симеон Солунски, поводом чега вели: „Као што је Распети Свет, и они који у Њему удеоничаре дужни су да буду свети и да сви с вером кличу: ‘Један је свет, један Господ Исус Христос’; изговарајући исповедање које ће бити и у будућем веку, као што каже Павле“. Овај светитељ наглашава да оваплоћењем Јединороднога Сина и Његовим распећем „постадосмо свети, избависмо се од смрти и задобисмо бесмртност, а Који ће нама и тада [у будућем веку, *прим. прев.*] бити гледање и окушање“. ⁸⁸

Χάρη καὶ ἐλευθερία κατὰ τὴν πατερικὴ παράδοση τοῦ ΙΔ' αἰῶνα. Συμβολὴ стὴ σωτηριολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας [Φιλοσοφικὴ καὶ Θεολογικὴ Βιβλιοθήκη, 9] (Θεσσαλονίκη: ἐκδ. Π. Πουρναρά, 1987), 115.

⁸⁶ Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, *Ιστορία ἐκκλησιαστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία*, PG 98, 445D. 448A.

⁸⁷ Νικολάου Καβάσιλα, *Ερμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας*, SC 4bis, 184–186. Види и: Τσελεγγίδη, *Χάρη καὶ ἐλευθερία κατὰ τὴν πατερικὴ παράδοση τοῦ ΙΔ' αἰῶνα*, 112–113.

⁸⁸ Συμεῶν Θεσσαλονίκης, *Περὶ τῆς ἱεράς Λειτουργίας*, PG 155, 297D.

Управо овај есхатолошки приступ разумевању речи „Један је Свет, један Господ“ могуће је потврдити тумачењем које даје Свети Максим Исповедник, а који говори о јединству свих који исповедају „Један је Свет“ и то „у нетрулежном умном веку“. Тамо они који се усавршавају гледајући светлост „невидљиве и неизрециве славе“, примају као и небеске силе божанствену чистоту.⁸⁹

Закључак

Светост то јест духовни живот, као вежбање у врлинском животу, држање божанских заповести и заједница са Богом и људима кроз молитву и светотајинско искуство, јесте свакодневни труд у оквиру свих пројава богослужења Цркве. У хришћанском храму и у заједничкој литургијској молитви, са блиставом химнографијом и предивном молитвеном речју, богатством Светих тајни и ризницом празника, духовни човек (про)налази свој егзистенцијални идентитет. Ту се чисти од страсти, доживљава потрес срца и искуство радости, мира и љубави. Поврх свега, управо ту постаје причасник божанских дарова Духа Светога, непрестано помиње Бога, радује се бескрајној слави Божијој, ужива у сладости Цркве која је псалмопојање, побеђује свој его бивајући потпомаган и утврђиван од своје браће, умирује свој ум изван овосветских искустава, те коначно чини своје срце обиталиштем Светога Духа и васцеле Свете Тројице.

Превод са јелинској:

Немања Косић

(nkostic@bfspc.bg.ac.rs)

Православни догматски факултет

Универзитета у Београду

* * *

Библиографија

Извори:

Βασελίου Μεγάλου. *Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*. PG 32, 68A–217C.

Βασιλίου Μεγάλου. *Ὁμιλία Γ΄. Προτρεπτική εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα*. PG 31, 424A–444C.

⁸⁹ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Μυσταγωγία, Εἰσαγωγή–Σχόλια* πρωτ/ρου Δημ. Στανιλοάε, μετάφρ. Ἰγνάτ. Σακαλῆς (Αθήναι: „Αποστολικῆς Διακονίας“, 1973), 208.

- Γερμανοῦ Κωνσταντίνουπόλεως. *Ιστορία ἐκκλησιαστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία*. PG 98, 384B–453B.
- Γρηγορίου Παλαμᾶ. *Ὁμιλία ΝΣΤ, Περί τῶν ἁγίων καὶ φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων...* Ἀθήνησι: „Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων“, αὐξά' (=1861).
- Ήσυχίου Πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων. *Πρὸς Θεόδουλον λόγος ψυχωφελὴς περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς κεφαλαιώδης*. PG 93, 1480D–1544D.
- Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ. *Ἐκδοσις ἀκριβὴς τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως*. PG 94, 789A–1228A.
- Ἰωάννου Σιναΐτου. *Κλίμαξ*. PG 88, 632A–1164D.
- Κλήμεντος Ρώμης. *Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α'*. PG 1, 201C–328B.
- Κυρίλλου Ἱεροσολύμων. *Μυσταγωγικὴς Κατηχήσεις*. Sources Chrétiennes 126 (Cyrille de Jérusalem, *Catéchèses mystagogiques*, Introduction, texte critique et notes de A. P., traduction de P. P. revue et adaptée). Cerf: Paris, 1966.
- Μαξίμου Ὁμολογητοῦ. *Μυσταγωγία*. Εἰσαγωγή — Σχόλια πρωτ/ρου Δημ. Στανιλοάε. Μετάφρ. Ἰγνάτ. Σακαλῆς. Ἀθήναι: „Ἀποστολικῆς Διακονίας“, 1973.
- Μάρκου Εὐγενικοῦ. *Ἐξηγήσεις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας*. PG 160, 1164A–1193.
- Νεῖλου Ἀββᾶ. *Λόγος περὶ προσευχῆς, ΠΖ'*. PG 79, 1185C.
- Νικολάου Καβάσιλα. *Ἑρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας*. Sources Chrétiennes 4bis (Nicolas Cabasilas, *Explication de la divine liturgie*, S. Salaville – R. Bornert – J. Gouillard – P. Périchon). Cerf: Paris, 1967.
- Νικολάου Καβάσιλα. *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*. Sources Chrétiennes 355 (Nicolas Cabasilas, *La Vie en Christ*, tome I, livres I–IV). Cerf: Paris, 2009.
- Συμεὼν Θεσσαλονίκης. *Διάλογος ἐν Χριστῷ κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων καὶ περὶ τῆς μόνης πίστεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῶν ἱερῶν τελετῶν τε καὶ μυστηρίων...* PG 155, 33A–669C.
- Συμεὼν Νέου Θεολόγου. *Ἠθικός λόγος I*. Sources Chrétiennes 122 (Syméon le Nouveau Théologien, *Traité théologiques et éthiques*, tome I, Théol. I–III, Éth. I–III). Cerf: Paris, 1966.
- Ὡριγένους. *Εἰς Ἱερεμίαν, Ὁμιλία Ζ'*. PG 13, 329A–336A.

Λитература:

- Γεωργίου (Ἀρχιμ.). „Ὁ ἄνθρωπος ὃν λειτουργικόν“. Ὁ Ὅσιος Γρηγόριος, περίοδος Β', 4 (1979): 31–35.
- Γρηγορίου (Ἱερομοναχός). *Τό Ἅγιον Βάπτισμα — Σχόλια*. Ἀθήνα, 1989.
- Δεσπότης, Σωτήριος. *Ἡ ἐπουράνιος Λατρεία στὰ κεφάλαια 4–5 τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννη*. Wiesbaden, 2000.
- Θερμός, Βασίλειος. *Τό ξεχασμένο μυστήριον. Ἐκκλησιολογικὴ συνέπειες τοῦ ἁγίου Χρίσματος*. Ἀθήνα: „Γρηγόρη“, 2003.
- Καββαδία Ἱερομονάχου Δημητρίου. *Τό Ἅγιο Πνεῦμα στὴ θεία Λατρεία. Διπλωματικὴ Ἔργασία*. Θεσσαλονίκη, 2008.
- Καραϊσαρίδης, Κωνσταντίνος. *Ὁ Χριστιανικὸς Ναός. Λειτουργικὴ καὶ θεολογικὴ θεώρηση*. Θεσσαλονίκη: „Ἄθως“, 2007.

- Κογκούλης Ιωάννης, Οικονόμος Χρήστος, Παναγιώτης Σκαλτσής. *Τό Βάπτισμα [Θεία Λατρεία καὶ Παιδεία 2]*. Θεσσαλονίκη: Ο.Χ.Α. „Λυδία“, 1992.
- Μαντζαρίδης, Γεώργιος. *Χριστιανική Ηθική II*. Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 2004.
- Μαντζαρίδης, Γεώργιος. *Χρόνος καὶ ἄνθρωπος*. Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 1992.
- Μαντζαρίδης, Γεώργιος. *Ὁρθόδοξη πνευματική ζωή*. Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 2010.
- Ματσούκας, Νίκος. „Τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ἡ λόγος περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τοῦ κόσμου“. *Ὁ Ὁρθόδοξος—Ἑλληνισμός. Πορεία στὴν τρίτη χιλιετία, Β' τόμος. Ἅγιον Ὅρος: Ἱερά Μονὴ Κουτλουμουσίου*, 1996.
- Μεταλληνός, Γεώργιος. *Ἡ θεολογικὴ μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς Λατρείας*. Ἀθήνα: „Ἀρμός“, 1996.
- Νέλλας, Παναγιώτης, Ζῶν Θεούμενον. *Προοπτικὲς γιὰ μιὰ ὀρθόδοξη κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου*. Ἀθήνα: „Ἀρμός“, 2000.
- Σκαλτσής, Παναγιώτης. „Ἡ βαπτισματικὴ ἀναγέννηση“. *Ὁ Λειτουργικὸς Μελέτες I*. Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 1999 καὶ 2007.
- Σκαλτσής, Παναγιώτης. *Ἡ παράδοση τῆς κοινῆς καὶ τῆς κατ' ἰδίαν προσευχῆς, με εἰδική ἀναφορά στο Ὁρολόγιό του Θηκαρά*. Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 2008.
- Σκιαδαρέσης, Ιωάννης. „Εὐχαριστιακὴ Ἀγωγή“. *Ὁ Λειτουργικὴ Ἀγωγή. Μυσταγωγῶν σου, Κύριε, τοὺς μαθητὰς ἐδίδασκες λέγων. Πρακτικά ΙΑ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων (Βόλος, 19–21 Ὀκτωβρίου 2009)*, 93–118. Ἀθήνα: Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 2010.
- Σκιαδαρέσης, Ιωάννης. *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Ἑρμηνευτικά καὶ Θεολογικά Μελετήματα Α'*. Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 2005.
- Σκρέττας, Νικόδημος. *Ἡ νοερά προσευχὴ ἔκφραση ἀληθοῦς λατρείας Θεοῦ, μετὰ συναγωγῆς κειμένων παλαιῶν καὶ νέων γερόντων*. Θεσσαλονίκη: „Μυγδονία“, 2006.
- Schmemmann, Alexander. *Ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος. Λειτουργικὴ μελέτη τοῦ Βαπτίσματος*. Ἀθήνα: „Δόμος“, 1990.
- Σμέμαν, Αλέξανδρος. *Ἡ Ἐκκλησία προσευχομένη. Εἰσαγωγή στὴ λειτουργικὴ θεολογία*. Ἀθήνα: „Ἀκρίτας“, 2003.
- Σμέμαν, Αλέξανδρος. *Ἡ λειτουργικὴ ἀναγέννηση καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*. Λάρισα: „Σηματαῶς“, 1989.
- Σούλτς, Χανς-Γιοάκιμ. *Ἡ βυζαντινὴ Λειτουργία. Μαρτυρία πίστεως καὶ συμβολικὴ ἔκφραση*. Ἀθήνα: „Ἀκρίτας“, 1998.
- Τσελεγγίδης, Δημήτριος. *Χάρη καὶ ἐλευθερία κατὰ τὴν πατερικὴ παράδοση τοῦ ΙΔ' αἰῶνα. Συμβολὴ στὴ σωτηριολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*. Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 1987.
- Φίλιας, Γεώργιος. *Μελέτες Ἱστορίας καὶ Θεολογίας τῆς Ὁρθόδοξου Λατρείας*. Ἀθήνα: „Γρηγόρης“, 2002.
- Φουντούλης, Ιωάννης. „Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν τῇ λειτουργικῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας“. *Ὁ Λειτουργικὰ θέματα Α (1–5)*, 67–85. Θεσσαλονίκη, 1977.

Φουντούλης, Ιωάννης. *Κείμενα Λειτουργικῆς, τεῦχος Α΄. Ἀκολουθία τοῦ Νυχθημέρου*. Θεσσαλονίκη: „Π. Πουρναράς“, 1994.

Φούσκας, Κωνσταντῖνος. *Ἡ ἀτομικὴ προσευχή κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλλήνων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μέχρι τοῦ Δαμασκηνοῦ*. Ἀθῆναι, 1982.

Примљено: 7. 12. 2022.

Одобрено: 12. 12. 2022.

SANCTITY OF A MAN AND THE WORSHIP OF THE CHURCH

Panagiotis Skaltsis

Faculty of Theology, Aristotle University of Thessaloniki

Summary: *The best way for a man to be closer to God is through worship. The holy temple is of great significance for the services of the Church, where the faithful are gathered in one place to praise God and partake in the Holy Communion. The spiritual improvement cannot happen without prayer, both personal and the prayer of the community. The Fathers tell us about the spiritual character of prayer which cleanses our hearts. Enlightenment and sanctification of a man are best achieved by partaking in the life of Resurrected Christ, through the Holy Sacraments. In the Holy Sacrament of Baptism emerges a new life in Christ. In the Holy Sacrament of Chrismation, we pray that the Lord protects the newly baptised in his sanctity. In the Divine Eucharist, the whole man is being sanctified by the grace of God. The faithful are holy, not of their own merit, but because they are a part of the Body of Christ, and because of the holiness in which they partake is in the Holy Communion.*

Key words: *worship, sanctity, Christian temple, holy sacraments, liturgy of the hours, sanctification.*